

« zurück blättern vor »

HYCEL subst. m., ab 1531; auch *chycel*, *hecel*. **1)** ‘Hundefänger, Hundeschinder (auch als Schimpfwort)’ – ‘człowiek zajmujący się łapaniem bezpańskich psów, rakarz (też jako wyzwisko)’: (1531) 1973 Cervus 52 *Canicida Heczel*. o 1568 RejZwierc 65v, SPXVI *Już zá pieniądże otruć / zdrádzić / [...] mátká dziewkę w sprofną niewolą záprzedác iuż hecel naidzie sługę co psa zá ogon pod sukienicą wlecze / iuż drugi zá káthem drábinę niesie*. o (1647) 1971 J.A.Mor.Kan. 169 *Niech was zarazi psia gwiazda robakiem I hajduk schodzi z gotowym półhakiem, Gorące czasy przepuszczą wśiekińę, Hycel na białą dusi pargaminę*. o (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr.1 235 *Bo to chodzi z latem, / Wprzod trzeba być złym hyclem, niżli dobrym katem*. o 1899 Kaspr.Bunt 23, DOR *Szkapina poszła na skórę do hycla*. o (1910) 1925 Konopn.Balcer 234, DOR *Bo ja nie hycel, żeby bydle łapał na stryk!* o (1929) 1937 Kaden Czarne Skrz. 213 *nie przejdiesz swobodnie, stary hyclu, kobiety nie przepuszczą*. o (1954) 1955 Konw.Władza 323, DOR *Jezdnią dudnił okuty furgon rakarza, a przodem szło dwóch hyclów z biczyškami zaopatrzonych w pętle*. – (SŁA), SPXVI, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. **2)** ‘Henker oder Henkersknecht’ – ‘kat lub pomocnik kata’: 1568 RejZwierc 33v, SPXVI *A byta [swowolna niewiasta] iáko káth álbo hecel / iż żadny z nią pocźwiwy człowiek áni pocźwía [!] żoná żadnego s’półku áni towárzyftwa áni rozmowy nie miewáli*. o (†1696) 1698 Pot.Zac. 50, L *Bezbożny chycel świętokradzką dłonią Jezusa w twarz uderzył*. o (†1696) 1747 Pot.Jow. 92, L *śmieie śmierć mogę nazwać i chyclem i katem, Jednako bierze człeka i z tronu i z gnoiu, Jednako psa u iatek, iako na pokoiu*. o (vor 1792) 1951 Kit.Opis 235 *do drugiego traktu kat przybierał swego czeladnika hycla*. o 1867 Pam.anegd. 109, DOR *Haniebnie na wózkú katowskim przez hycla z Warszawy wywieziony z nakazem surowym, aby się więcj w kraju nie wazył pokazać [Poniński]*. o [LBel.] (1843) 1949 Słow.Marek 71, DOR *Możesz być hyclem u kata*. o [arch.] (†1930) 1949 Ptaś.Miasta 206, DOR *Tortur można było używać tylko na zarządzenie sądu wójtowsko-ławniczego, wykonywał je zaś mistrz, czyli egzekutor świętej sprawiedliwości, pospolicie katem lub także hyclem nazywany*. – SPXVI, CN, TR, L (fig.), DOR (daw.). **3)** ‘Taugenichts, Schuft, Schurke’ – ‘nicpoń, szelma, łobuz’: (1902) 1923 Przyb.Upiory II 76, DOR *Ach ty totrze, ty zbóju! ty hyclu! – wrzeszczała dalej Adolfiná i rzuciła się na policjanta i szarpać go poczęła*. o vor 1902 Prus, SW *Nie będziesz ś. wdawał z tym hyclem Jaśkiem*. o (1925) 1950 Żer. Przedw. 62, DOR *Któż by zaś wysłedzić zdołał totrów (...) i hyclów, którzy i tu myszkowali, żeby coś zwędzić, pomimo niewątpliwej kuli w łeb, karcącej chętki złodziejskie*. o 1952 Żukr.Dni 207, DOR *Jego czerwona pucotowata twarz błysnęła w świetle zapalki! (...) Uważaj z ogniem, hyclu, bo mi wąsy*

osmalisz. – Sw (przen.), LSP (przen.), DOR. ◊ **Var:** *chycel* subst. m., (†1696) 1698 Pot.Zac. 50, L ◊ [LBel.] (†1696) 1747 Pot.Jow. 92, L – nur L; *hecel* subst. m., (1531) 1973 Cervus 52 ◊ [LBel.] 1568 RejZwierc 65v, SPXVI – (SŁA), SPXVI, CN, TR, L, SW (stp.); *hycel* subst. m., (1691) 1907 Pot. Ogr.Fr.1 235 – (SŁA), SPXVI, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. ◊ **Etym:** schles. *Hützel* subst. m., ‘der Henker’, MIT, nur für Inh. 2. ◊ **Konk:** *łajdak* subst. m., bel. seit †1821, Sw, zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 3. †*huncwot*, †*rakarz*. ◊ **Der:** *heclik* subst. m., ‘Diminutiv zu *hycel*’, [hapax] (†1614) 1964 SzymSiel 132, SP17, nur für Inh. 1; *hyclowski* adj., [hapax] vor 1808 L *Hyclowski plac, gdzie ścierwo ze fkóry zdziera*. Zuerst geb. TR, nur für Inh. 1, 2; *hyclarnia* subst. f., ‘Abdeckerei’, zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 1; *hyclówka* subst. f., ‘Lump, Schuft’, zuerst geb. Sw, nur für Inh. 3; *hyclować* v. imp., ‘Menschen wie ein Hundeschinder jagen’, [hapax] (1954) 1965 Buczk.Potok 117, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 1; *hyclostwo* subst. n., ‘Beruf eines Hundefängers; Beschäftigung eines Taugenichts’, zuerst geb. DOR. ❖ Da das deutsche Vorbild nur in der Bedeutung ‘Henker’ belegt ist, muß man davon ausgehen, daß diese zunächst entlehnt wurde (bzw. daß Henkersknechte im 15. Jh. die Tätigkeit des Hundeschinders ausübten). Nach Zeugnis von Historikern hieß der mit Foltern beauftragte Angestellte auch *hycel* (s. den Beleg von Ptaś[*nik*] Miasta, DOR). Es handelt sich wohl um einen Terminus des mittelalterlichen Stadtrechts.

« zurück blättern vor »